

Nr. 36 - Persillekræmmeren - 2006

Romanen "Griffenfeld"

Den 12. oktober 1937 havde Horsens Folkeblad et interview med den dengang 70-årige forfatter Palle Rosenkrantz, der efter mere end 10 års arbejde var færdig med den 2-binds store roman "Griffenfeld", en roman, der har særlig interesse for Vær-Nebel sogn.

Peder Griffenfeld (1635-1699) ligger begravet i det åbne kapel i Vær kirke. Hans datter Charlotte Amalie (1672-1703) var ejer af Vær kirke og godset Stensballegaard. Hun blev stammoder til slægten Krag-Juel-Vind-Frijs, der ejede godset indtil 1928, hvor slægten Ahlefeldt-Laurvig tog over. Vær kirke blev i 1971 overført til Århus stift.

Arrestationen af Peder Griffenfeld i 1676. Maleri af Frederik Christian Lund.

Interviewet

Horsens Folkeblad bad i aftes (1937) Palle Rosenkrantz røbe noget om værkets handling og synspunkter, og forfatteren fortalte, alt imens han gik op og ned ad gulvet i sit arbejdsværelse:

Jeg har arbejdet med romanen "Griffenfeld" i mindst 10 år. Emnet interesserede mig meget, for det er en mand, alle kender, men hvad Griffenfeld egentlig har udrettet – hvor mange ved det? Klangen af hans navn klinger kun af fald, men ikke om de muligheder, det afskar.

Det er et nyt syn på Griffenfeld, De gør Dem til talsmand for?

Ja, jeg hævder, at hans fald simpelthen skete som følge af en af de sædvanlige intriger i dansk politik. Allerede Holberg gjorde ham jo til martyr på grund af hans skæbne, men A. D. Jørgensen (kildeskrift) har i sin monografi fra 1894 gjort den modsatte opfattelse gældende. Jørgensen blev gal i hovedet på Griffenfeld, mens han skrev bogen, og i en afhandling fra 1910 har Knud Fabricius (kildeskrift) mildnet Jørgensens fremstilling noget uden dog at få talt rigtigt ud. Jeg skildrer nu, hvorledes Griffenfeld's virkelige fald skete. Fabricius vil have det til, at han ofredes af udenrigspolitiske grunde, men jeg mener ganske afgjort, at det var en personlig intrige, der var skyld i hans fald. Griffenfeld skulle pilles ned, har Ditlev Ahlefeldt (1617-1686) sagt – han var nemlig bange for selv at miste sin indflydelse. Egentlig var det slet ikke meningen, at han skulle have været straffet, men Christian 5. (1646-1699) var gal over, at Griffenfeld havde skrevet nedsættende om kongen i sine private papirer, og så skete det sædvanlige "Kopf ab" (halshugning). Men der er andre motiver, der spiller ind. Dronning Sofie Amalie (1628-1685) var en nær ven og beundrer af Griffenfeld, hvad kongen naturligvis heller ikke kunne lide. Han kunne være blevet hendes elsker, hvis det ikke var for størrelsen. Havde Griffenfeld været en stor kraftig fyr, kunne han have holdt stillingen som Mazarin (indflydelsesrig kardinal i 1600-tallet).

Hvilke kilder har De særligt benyttet Dem af?

Jeg har særlig brugt Ditlev Ahlefeldts memoirer, som de andre mærkværdigvis ikke har brugt. Ahlefeldt skrev selv: "Hvis jeg ikke kommer ham i forkøbet, vælter han mig". Det ejendommelige ved Griffenfeld (enkemand) var for resten, at han bejlede til to prinsesser på samme tid og i øvrigt havde en masse erotiske affærer og eventyr. Det, der har interesseret mig, er at give et fuldstændigt billede af livet ved et dansk hof i Versailles-stil med dronning Sofie Amalie og den lille, elegante vintappersøn, der spandt sig gennem intrigerne.

Hvor meget må den historiske romanforfatter have lov til?

Jeg mener, man har en vis frihed til at bygge broer over kildernes tavshed. Naturligvis må man ikke skrive noget, man direkte ved ikke stemmer overens med virkeligheden, men man må have frihed til at gennemtrænge det, kilderne tier om.

Er det svært at holde fortidens bevægelser fast?

Ja, i allerhøjeste grad. Personligheden Griffenfeld er meget vanskelig at tolke. Jørgensen opfatter ham som meget religiøs, men hans bibel var efter min opfattelse Marcus Aurelius (romersk kejser, 121-180, der dyrkede det stoiske tankesystem). Griffenfeld viste sig i sit fangenskab i høj grad som stoiker, hvilket bl.a. kan forklares med at man ikke har et "Jammersminde" fra hans hånd. Men han var tillige sin tids fortryllende intelligens, en kyniker, som ganske vist var egoist over for kvinder, meget lidt hensynsfuld i sine erotiske affærer, men alligevel med en bemærkelsesværdig mangel på lyst til at ville skade andre. Jeg billiger, at Fabricius kalder ham den første Københavner, en ål, der aldrig giver sig helt og aldrig er til at holde fast. Hans person vil altid vige for os i et clair-obscur (sort-hvid) – sådan har jeg set ham, og det er forbistret svært at

skildre. Griffenfeld var ubetinget en af de interessanteste skikkelser i Danmarkshistorien, hans forsvarstale mod dødsdommen kommer på siden af Platons (græsk filosof 427-347 f. Kr.), sproget er moderne, og så er det dansk. I Statsrådet førte han protokollen på dansk – og hvad skete der, da han faldt? Danmark blev tysksproget i hundrede år.

Kildeskrifter

Nedennævnte kildeskrifter kan alle lånes på Horsens Bibliotek (Magasinet).

Palle Rosenkrantz, 1937. Romanen "Griffenfeld", bind 1, 202 sider, 19 kapitler. Bind 2, 316 sider, 10 kapitler + kildeangivelser. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København.

A. D. Jørgensen, 1893. Monografi. Peter Schumacher Griffenfeld, bind 1, 502 sider, hvor side 1-441 er oplysninger, resten er kildeangivelser, anmærkninger og henvisninger. Bind 2, 564 sider, hvor side 1-479 er oplysninger, resten er anmærkninger og henvisninger samt oplysninger om Griffenfelds samtidige i Statsstyrelsen. Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn), København.

Knud Fabricius, 1910. Afhandlingen Peder Griffenfeld, 316 sider, hvor side 1-300 er oplysninger, mens resten er henvisninger og personregister. J. L. Lybeckers Forlag, København.

"Pluk" fra epilog i romanen

Spørger vi til slut, hvad har da Griffenfeld, hvis ophøjelse og fald på de foranstående blade er søgt skildret og forklaret, da virkelig ydet samtid og eftertid, må svaret blive:

Ved sin forstand, sin kløgt og charmerende væsen, ved det fond af viden, han beherskede, og ved sin skønne og klare fremstillingskunst og sin menneskekundskab, vakte han samtidens beundring. Han var den sjældne fortryllende begavelse, sin tids første i intelligens. Det arbejde, han gjorde på at ordne Danmarks centralstyre, blev pionerarbejde. Enevældens reformer tog først fart efter hans fald. Kongeloven er et minde om ham. Den stod i næsten 200 år.

En retfærdig og forsvarlig dom over Griffenfeld ville have lydt således:

Selvom det må erkendes, at anklagede Peder, greve af Griffenfeld, har vist en ikke sømmelig adfærd ved i vidt mål at modtage skænk og gave i sin bestilling, er det dog på intet punkt bevist, at han har ladet sig betale for gejstlige udnævnelser, befordret udygtige personer eller bøjet retten for gave. Sådant adfærd er vel ikke uden notoriske fortilfælde, men i den høje bestilling, som var ham betroet, må den alvorlig misbilliges

og han derfor tilbørlig bebrejdes; dog lader den sig ikke henføre under nogen lovbestemmelse, der medfører straf, og sés det ej heller, at sådant har fundet sted efter Hs. Majst' allernådigste admonition, således at det hele forhold må overlades arbitrært til Hs. Majst' allerhøjeste afgørelse.

Item skønnes det ej ubetænkeligt at idømme straf for hans lønlige udtalelser i almanakkerne, da disse, hvor usømmelige de i sig selv er, ingensinde har været bestemte til at ses af andre og derfor rettelig må anses lige med tanker.

For så vidt angår det ham incriminerede højforræderi, modtagelser af fremmed bestikkelse, maskepi med rigets fjender specielt ved besørgelser af grevskaber mm. Så ses der, bortset fra, at ej ringeste skade derved synes forvoldt, ikke at være for retten fremlagt det mindste bevis for sådan anklage imod den incrimineredes dyre benægtelse og forklaringer, hvorfor han på dette punkt billig bør være at frikende.

I det hele formener vi allerunderdanigst, at kvæstionen om den tiltalte greves forbliven i sin høje bestilling ligger uden for vor kompetence og herom drister retten sig ikke til at udtale sig. *Thi kendes for ret: Tiltalte Peder, greve af Griffenfeld, bør for aktors tiltale i denne sag fri være.*

Griffenfeld er et af vort fædrelands virkelig store navne og vil altid vedblive at være os alle kær. Hans skæbne kan vi skildre og over hans samtidige kaste lys, men hans person vil altid en proteus lig vige for os. Griffenfelds billede kan ikke stå hugget i marmor eller støbt i malm, vi vil altid se det i clair obscur, og næppe vil vi nogensinde nå at trække dets konturer op i streg.

"Han var et menneske".

Mere om Peder Griffenfeld, se venligst Persillekræmmeren nr. 8, 15, 20 og 23.